

Розробник:

Синиця Євген Валентинович, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології та музеєзнавства.

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри археології та музеєзнавства

 (Терпиловський Р. В.)

Протокол № 7 від « 24 » червня 2021 р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол від « 26 » 08 2021 року № 7

Голова науково-методичної комісії (Терес Н. В.)

ВСТУП

1. Мета дисципліни – ознайомлення студентів з особливостями контактів античної середземноморської цивілізації з оточуючим варварським населенням та впливом цих контактів на розвиток варварської периферії Античного Світу (насамперед Європейського Барбарікуму, зокрема – причорноморського регіону).

2. Вимоги до вибору навчальної дисципліни:

1. До початку вивчення цього курсу студенти мають *знати* історичну та археологічну періодизації, мати уявлення про методи аналізу історичних та археологічних джерел, а також про специфіку міждисциплінарних досліджень, зокрема – в контексті фронтірних студій та світ-системного підходу.

2. *Вміти* самостійно збирати та інтерпретувати інформацію про історичні процеси та події доби античності, а також відображення зазначених процесів в археологічних матеріалах; застосовувати компаративні методи, притаманні сучасному історико-археологічному дослідженню.

3. *Володіти елементарними навичками* критичного аналізу історіографії, критики джерел та історичних реконструкцій на підставі археологічних матеріалів.

3. Анотація навчальної дисципліни: сучасна європейська культура значною мірою детермінована саме культурами античної доби, причому не слід вважати, що йдеться виключно про поступ та засадничі елементи культури середземноморського осердя елліно-римської цивілізації. Це цивілізаційне вогнище протягом тисячі років формувало навкруги себе зону впливу, що позначалася не лише на напівпериферії, а й на периферії, які були замешкані різними групами варварських народів. Пропонований курс покликаний познайомити студентів із механізмами контактів між античними осередками та їхнім варварським оточенням (на прикладах Європейського Барбарікуму), характером взаємовпливів і їхнім значенням для розвитку соціальних інститутів та матеріальної культури Європи. Вивчення цих питань спирається на доволі специфічний корпус джерел: вона вкрай обмежено висвітлена в писемних пам'ятках, тож про значну частину економічних, соціальних і навіть історично-подієвих процесів можна скласти уявлення, спираючись насамперед на археологічні матеріали. Тому курс покликаний не просто познайомити студентів з певними процесами античного періоду, а й на конкретних прикладах аналізу елліно-варварської та римо-варварської взаємодії продемонструвати можливості інтердисциплінарного дослідження, що спирається на різномірну джерельну базу.

4. Завдання (навчальні цілі): сформувати в студентів цілісне уявлення про різні моделі та механізми взаємодії цивілізованих та синполітейних варварських суспільств за доби античності. В результаті вивчення курсу студенти повинні *засвоїти* базовий термінологічно-понятійний інструментарій, а також головні методи комплексного історико-археологічного дослідження складних історичних процесів; *вміти* критично оцінювати різні групи джерел, а також історіографічний доробок щодо тематики курсу; набути здатності самостійно *аналізувати* конкретні втілення в археологічному матеріалі результатів культурної взаємодії та міграційних процесів в давнину, а також реконструювати історичні процеси шляхом синтезу результатів аналізу археологічних матеріалів і відомостей писемних джерел.

Дисципліна спрямована на формування наступних програмних компетентностей:

ІК. Здатність розв'язувати складні задачі дослідницького та/або інноваційного характеру в сфері історії та археології.

ЗК 01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 02. Здатність працювати автономно.

ЗК 06. Здатність працювати в міжнародному контексті.

ЗК 07. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

ФК 01. Здатність виявляти та досліджувати історичні й археологічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти, узагальнювати інформацію.

ФК 02. Здатність здійснювати історичні й археологічні дослідження з визначеної тематики, в тому числі використовуючи методологічний інструментарій інших гуманітарних і соціальних наук.

ФК 04. Здатність виявляти специфіку в підходах до вирішення проблем в галузі історії та археології представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки.

ФК 09. Здатність використовувати сучасні цифрові інструменти і технології для проведення досліджень та професійної діяльності у сфері історії та археології.

ФК 11. Здатність планувати і виконувати наукові дослідження в галузі історії та археології.

ФК 13. Здатність проводити аналіз специфічного археологічного матеріалу, вміння орієнтуватися в теоретичних концепціях галузевої археології.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміння; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Знати основний термінологічно-понятійний апарат компаративного історико-археологічного дослідження	лекція, самостійна робота	модульне есе 1	7
1.2	Знати основний корпус писемних джерел, що відбивають контакти носіїв античної традиції з варварським оточенням.	лекція, самостійна робота	модульне есе 1	8
1.3	Знати специфіку конфліктних та безконфліктних моделей культурної взаємодії в античний період	лекція, самостійна робота	модульне есе 2	7
1.4	Знати особливості політичних моделей античних суспільств на різних хронологічних етапах та вплив цих факторів на взаємодію з варварським оточенням.	лекція, самостійна робота	модульне есе 2	8
2.1	Вміти самостійно добирати писемні та археологічні джерела, необхідні для розкриття певної проблеми.	семінар	усне опитування	10
2.2	Вміти співвідносити інформацію писемних джерел з археологічною картиною певного регіону на певний хронологічний відтинок.	семінар	усне опитування	10
2.3	Вміти інтерпретувати археологічні матеріали як відображення економічних та соціальних процесів.	семінар	усне опитування	10
2.4	Вміти визначати фактори, що по впливали на зміну певної археологічної картини (культурні впливи, міграції, природно-кліматичні зміни тощо)	семінар	усне опитування	10
2.5	Вміти характеризувати наслідки культурної взаємодії цивілізованих та варварських суспільств за доби античності.	семінар	усне опитування	10
2.6	Вміти здійснювати компаративний аналіз різних моделей взаємодії суспільств давнини.	лекція, самостійна робота	залік	10
2.7	Вміти визначати наслідки культурної взаємодії цивілізованих та варварських суспільств Європи для подальшого	лекція, самостійна робота	залік	10

7. Схема формування оцінки.**7.1 Форми оцінювання студентів:****- семестрове оцінювання:**

1. *Письмова робота з тем ЗМ1 (есе): РН 1.1, 1.2 – 15 балів/10 балів*.*
2. *Письмова робота з тем ЗМ2 (есе): РН 1.3, 1.4 – 15 балів/10 балів.*
3. *Оцінювання роботи під час семінарських занять ЗМ1: РН 2.1, 2.2 – 20 балів/10 балів.*
4. *Оцінювання роботи під час семінарських занять ЗМ2: РН 2.3-2.5 – 30 балів/20 балів.*

* максимальний бал / пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання – залік.

Оцінюються такі результати навчання студента:

вміння самостійно визначати джерельну базу, методи дослідження та теоретичні моделі для інтерпретації культурних процесів, що відбувалися в зонах контактів античної цивілізації з її варварським оточенням, а також характеризувати конкретні моделі згаданої взаємодії з огляду на їхню специфіку в хронологічному та територіальному аспектах.

Мінімальний пороговий рівень залікової оцінки, за якої залік вважається складеним – 10 балів.

Необхідна умова допуску до заліку: студент не допускається до заліку, якщо під час семестру набрав менше, ніж 50 балів (критично-розрахунковий мінімум). Рекомендований мінімум допуску до заліку 60 балів.

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів (бали, отримані під час семінарів (усні опитування); бали, отримані за виконання під час модульного контролю (за виконання індивідуального завдання у формі есе на теми змістовного модулю), а також бали, отримані під час складання підсумкового контролю (заліку), а саме: за виконання залікового есе до курсу в цілому.

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, семінарські заняття, самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1-5, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 6-10.

Оцінка успішності знань студентів здійснюється в двох формах: семестрове оцінювання (усне опитування, підсумкові есе до кожного з модулів) і підсумкове оцінювання (залік у формі залікового есе).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, семестрове оцінювання – максимум 80 балів; підсумкове оцінювання (залік) – максимум 20 балів).

<i>Змістовий модуль 1</i> Варварська периферія еллінської Ойкумени.		<i>Змістовий модуль 2</i> Римська імперія: провінції, сателіти, федерати.		Залік
35 заліковий бал (максимум)		45 залікових балів (максимум)		
<i>Семінарські</i>	<i>Модульний контроль</i>	<i>Семінарські</i>	<i>Модульний контроль</i>	
20 (максимум)	15 (максимум)	30 (максимум)	15 (максимум)	

Упродовж семестру оцінюється робота студента *під час кожного семінару* (доповідь, доповнення, участь у дискусії). Під час семінару студент має можливість досягти від 1 до 10 балів. Критеріями оцінювання відповіді студента під час семінару є:

- повнота розкриття питання 1 – 3 бали;
- логіка викладення 1 – 2 бали;
- використання основної і додаткової літератури 1 – 2 бали;
- самостійність аналітичних побудов та висновків 1 – 3 бали.

Протягом Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 в межах самостійної роботи студент як індивідуальне творче завдання готує есе в рамках тематики певного Змістовного модулю, узгодивши тему есе із викладачем. В останній тиждень Змістовного модулю це есе має бути складене, оцінка за нього (максимум 15 балів) є оцінкою за модульний контроль. Пропонована форма модульного контролю покликана не лише здійснити поточний контроль знань, а й підготувати студента до виконання завдання підсумкового контролю.

Критерії оцінки модульного есе:

- глибоке розкриття теми із елементами самостійного аналізу джерел 12 – 15 балів;
- неповне розкриття теми 8 – 11 балів;
- робота має суто компілятивний характер 4 – 7 балів;
- розкритий лише окремих аспект теми 1 – 3 бали.

У випадку невчасності складання модульного есе студентом з поважних причин, відпрацювання модульного контролю здійснюється у відповідності до «Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 1 жовтня 2010 року.

Підсумковий контроль (залік) здійснюється письмово у формі есе на задану тему, що передбачає порівняння мінімум двох моделей взаємодії носіїв античної цивілізації з їхнім варварським оточенням, що різняться в хронологічному або просторовому аспектах.

Критеріями оцінювання залікового есе є:

- глибоке розкриття теми із елементами самостійного аналізу джерел 15 – 20 балів;
- неповне розкриття теми 10 – 14 балів;
- робота має суто компілятивний характер 5 – 10 балів;
- розкритий лише окремих аспект теми 1 – 4 бали.

Умовою допуску до заліку є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж 50 балів (**критично-розрахунковий мінімум**). При цьому обов'язковим є успішне складання модульних есе. **Рекомендований мінімум** для допуску до заліку – 60 балів.

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Залік	Підсумкова оцінка
Мінімум	20	30	10	60
Максимум	35	45	20	100

7.3 Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Незараховано / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій і семінарських занять.

№ п/п	Назва теми	Кількість годин		
		лекції	семінарські	самостійна робота
ЗМ 1. Варварська периферія еллінської Ойкумени.				
1.	Тема 1. Вступ. Просторові та хронологічні межі курсу. Теоретичні моделі вивчення взаємодії цивілізованих та варварських суспільств. Джерельна база.	2	-	4
2.	Тема 2. Велика Греція: моделі взаємодії з аборигенами.	2	-	6
3.	Тема 3. Елліни у варварському оточенні Фракії та Скіфії (середина I тис. до н.е.).	2	2	4
4.	Тема 4. Боспорський феномен: нетиповий приклад елліністичного синтезу.	2	-	6
5.	Тема 5. Понтійське царство та північнопричорноморські варвари.	2	2	4
6.	<i>Есе з тем ЗМ1</i>	-	-	6
ЗМ 2. Римська імперія: провінції, сателіти, федерати.				
7.	Тема 6. Трансальпійська Галлія до та після римлян (кінець I тис. до н.е. – початок I тис. н.е.).	2	-	6
8.	Тема 7. Германія як напівпериферія Рейнського та Дунайського лімесів (початок I тис. н.е.).	2	2	4
9.	Тема 8. Європейська Сарматія: від периферії до напівпериферії.	2	-	6
10.	Тема 9. Країна Ойюм: культури римських впливів у Східній Європі.	2	2	4
11.	Тема 10. Фінал доби античності: федерати, варварські королівства, «імперії після Імперії».	2	2	4
12.	<i>Есе з тем ЗМ2</i>	-	-	6
	ВСЬОГО	20	10	60

Загальний обсяг **90 год.**, в тому числі:

Лекцій – **20 год.**

Семінарські – **10 год.**

Самостійна робота – **60 год.**

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Геродот. Історія в дев'яти книгах. – К.: Наукова думка, 1993.
2. Давня історія України. Том 2: Скіфо-антична доба. – К.: Наукова думка, 1998.
3. Иордан. О происхождении и деяниях гетов. Getika. – Санкт-Петербург: Алтейя, 1997.
4. Плутарх. Порівняльні життєписи. – К.: Дніпро, 1991.
5. Словник-довідник з археології. – К.: Наукова думка, 1996.
6. Страбон. Географія. – Москва: Наука, 1964.
7. Тацит Корнелій. Германія // Сочинения в 2-х томах. Т. 1. – Ленинград: Наука, 1969.
8. Транквіл Гай Светоній. Життєписи дванадцяти цезарів. – Л.: Споллом, 2012.
9. Україна: хронологія розвитку з давніх часів до пізньої античності. Том 1. – К.: КВІЦ, 2007.

10. Цезар Гай Юлій. Нотатки про війну з галлами. – Л.: Апріорі, 2022.

Додаткові:

1. Зубарь В.М. Северный Понт и Римская империя (середина I в. до н. э. — первая половина IV вв. н. э.). — К.: ІА НАН України 1998.
2. Мончинська Магдалена. Велике переселення народів. Історія неспокійної епохи IV та V століть. – К.: Софія-А, 2009.
3. Щукин М.Б. Готский путь: готы, Рим и черняховская культура. – Санкт-Петербург.: Филологический факультет СПб. ун-тета, 2005.
4. Boardman John. The Greeks Overseas. The Archaeology of Their Early Colonies and Trade. Harmondsworth: Penguin, 1964.
5. Dunbabin T. J. The Western Greeks: The History of Sicily and South Italy from the Foundation of the Greek Colonies to 480 B.C. – Oxford: At the Clarendon Press; New York: Oxford University Press, 1948.
6. Goldsworthy Adrian. Pax Romana. War, Peace and Conquest in the Roman World. – London: Orion Publishing Co, 2016.
7. Heather Peter. The Fall of the Roman Empire: a New History of Rome and the Barbarians (Oxford: Oxford University Press, 2005).
8. Heather Peter. Empires and Barbarians: Migration, Development and the Birth of Europe. – London: Macmillan, 2009.
9. Koch John. Celtic culture: a historical encyclopedia. – Santa Barbara:ABC – CLIO, 2006
10. Renfrew Colin, Bahn Paul. Archaeology: Theories, Methods and Practice. – London: Thames and Hudson, 1993.